

לינת חירום: הכלכלה הפוליטית של עבודה פלסטינית בזמן סגר הקורונה

יעל ברדה, עמרי גרינברג*

תקציר. הערת מחקר זו מתחקה אחרי שינוי חסר תקדים שהתרחש בזמן הסגר הראשון שהוטל בעקבות מגפת הקורונה בישראל/פלסטין, בחודשים מרץ-מאי 2020: 40,000 פועלי בניין פלסטינים קיבלו היתר ללון בישראל ונאסר עליהם לשוב לבתיהם שבשטחים הכבושים. ההיתר הפר את המדיניות העקבית של ישראל מראשית הכיבוש ב-1967, האוסרת על פלסטינים ללון בתחומי הקו הירוק. אנחנו טוענים ששליטה על הלינה של פלסטינים היא אתר מהותי של כינון ריבונות דרך הכפפת הגוף: השליטה על לינת הפועלים היא מפתח לשליטה גם על אפשרויות התנועה והגייחות של הגוף בזמן ובמרחב. כך המדינה מבססת ריבונות קולוניאלית יחד עם מדיניות כלכלית ניאור-ליברלית. הדמיון והשוני במפגש בין הביופוליטיקה של המגפה לביורוקרטיה של הכיבוש מזמינים שתי התערבויות תאורטיות: בחינת ההשפעה של כוחות ניאור-ליברליים על ממשל קולוניאלי, ואפיונו של משטר האזרחות הישראלי לא כמשטר של זכויות אלא כמשטר ביורקרטי של ניהול תנועה.

מילות מפתח: לינה, קולוניאליזם, ניאור-ליברליזם, עובדים פלסטינים

מבוא

הערת מחקר זו עוסקת באופן שבו במהלך מצב החירום של הקורונה היה אפשר להבחין כיצד לינה – ניהול המקום שבו ישנים פועלים פלסטינים, נתיני הגדה המערבית העובדים בישראל – היא אתר יחסי כוח המקבע ומאתגר את מדרג החברות הפוליטית. המקרה שנעסוק בו הוא השינוי שחל עם תחילת סגר הקורונה במרץ 2020 לגבי האיסור הגורף שהטילו ממשלות ישראל על לינת פועלי בניין פלסטינים בשטחי ישראל מאז ראשיתו של הכיבוש ב-1967. עם פרוץ מגפת הקורונה והטלת הסגר הכללי בישראל/פלסטין, מנגנוני מדינה ושחקנים כלכליים הובילו לאישור שניתן לכ-40,000 פועלים פלסטינים לשהות וללון בשטחי ישראל ככל

* ד"ר יעל ברדה, המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, האוניברסיטה העברית בירושלים ובית הספר קנדי לממשל, אוניברסיטת הרווארד

ד"ר עמרי גרינברג, מכון טרומן, האוניברסיטה העברית בירושלים והחוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת תל אביב

מחקר זה מומן על ידי מכון טרומן באוניברסיטה העברית בירושלים. תודתנו נתונה לפרופ' ורד ויניצקי-סרוסי וצוות המכון, לוואלירד חבאס שעבר עימנו כעוזר מחקר, ולפרופ' אדריאנה קמפ.

שימשך הסגר. המגפה הובילה לכך שלראשונה מאז 1967, פועלים פלסטינים בעלי אישורי עבודה יכלו ללון בשטחי ישראל באופן רשמי ומסודר לתקופה ממושכת – ממרץ ועד מאי 2020 – במקום לחזור מדי יום לביתם בגדה או בעזה במסע מתיש ורווי תלאות. הדינמיקה בין שחקנים כלכליים למדינה קידמה בזריזות את האפשרות של לינת הפלסטינים בתוך הקו הירוק ושהייה בתוכו למשך "כמה שבועות", אשר הפכו בסופו של דבר לחודשיים (גזית, 2020). אישור השהייה הממושך והמותנה היה היפוכו של איסור הלינה: פועל שחזר לשטחים הכבושים לפני תום הסגר לא הורשה לשוב ולעבוד בשטחי ישראל עד תום הסגר. ההצדקה להסדר הלינה הייתה כפולה: הסכנה לקריסה כלכלית בישראל אם הפעילות בענף הבנייה תיעצר בעקבות המחסור בפועלים פלסטינים, והסכנה הבריאותית שבהפצת הקורונה אם הפועלים ייסעו הלוך וחזר מהשטחים אל אתרי הבנייה.

כך, בשל המגפה, הפך עובד הבניין הפלסטיני מפועל-נתיך לבעל זכויות המקבילות לאלה של מהגר עבודה, ומעשית אף לתושב זמני. אף שהשינוי הזה מוגבל לסגר הראשון, אפשר לנתח את התזווה שחלה במדיניות הביטחונית והבירוקרטית לגבי הסדרי הלינה ולהסיק מסקנות לגבי סוגיות יסוד הנוגעות למשטר התנועה והשהייה במרחב. במהלך הסגר הראשון השתלב הביו-כוח של מגפת הקורונה עם כוחות כלכליים שהשפיעו על המנגנון הממשלי הקיים של ניהול אוכלוסיית נתינים. ניתוח הסדרי הלינה של פועלים פלסטינים מראה כיצד משטר האזרחות בישראל איננו משטר של זכויות, אלא משטר המבוסס על ניהול תנועה (Berda, 2020).

מחקר זה מתבסס על מחקר ארכיוני, חקר שיח מדיה וראיונות עם פועלים פלסטינים ומתווכי היתרים, מעסיקים, עיתונאים ועיתונאיות, ועובדים ועובדות בארגוני זכויות. לטענתנו, השליטה על הלינה היא אתר מהותי של כינון ריבונות דרך הכפפת הגוף. בהקשר הספציפי של פועלים פלסטינים במרץ-מאי 2020 בולטת חפיפה קריטית בין הבירוקרטיה של הכיבוש והשדה הכלכלי הניאו-ליברלי ובין הביופוליטיקה של ניהול המגפה. בחינת הסדרת הלינה של הפועלים מנקודת מבט ארגונית מספקת שני צירים להתערבות תאורטית: האחד הוא האופן שבו כוחות נאו-ליברליים מאתגרים את ההיגיון הארגוני של הבירוקרטיה של הכיבוש (ומעצבים מערכי כוח קולוניאליים), והשני הוא כאמור התחבורות של משטר האזרחות הישראלי כמשטר תנועה ולא כמשטר זכויות.

הסדרת הלינה של פועלים פלסטינים בהקשר של מגפת הקורונה משוקעת בהיסטוריה הפוליטית והתרבותית של פועל הבניין הפלסטיני, כאדם ממשי וכדימוי, בישראל/פלסטין. בהערת מחקר זו אנו מתמקדים במסמכים המסבירים את השינוי בסוגיית המשטור של זמן ומקום הלינה של נתינים קולוניאליים ומציעים בחינה ראשונית של הזרעות הארגוניות שקידמו, הסדירו והפעילו את השינוי הזה.

אזרחות כמשטר תנועה: רקע והקשרים

כדי להבין את המהלכים הבירוקרטיים ופעולות השתדלנות וההסברה שהובילו לשינוי הדרמטי במדיניות כלפי פועלים פלסטינים, יש לבחון את האיסור ההיסטורי על הסדרת הלינה של עובדים פלסטינים בתחומי ישראל ואת מרכזיותו במערך הכיבוש. איסור זה פועל כמנגנון

ניהול של גוף, זמן ומרחב כדי למנוע מהפלסטינים לבסס זיקה לאדמה ולגדוע כל אפשרות לקיבוע תושבות.

עוד לפני הכיבוש, במהלך שנות הממשל הצבאי (1948-1966), אלפי פלסטינים אזרחי ישראל לנו במקומות העבודה למרות האיסור שהוטל עליהם לשהות בליהל מחוץ ליישובי מגוריהם (Robinson, 2013). מיד לאחר מלחמת 1967 נאסר על פלסטינים תושבי השטחים הכבושים ללון בישראל, בד בבד עם ההסתמכות על כוח העבודה שלהם. האיסור נשמר בעקביות מאז, אך רמת האכיפה ואופני האכיפה שלו השתנו לאורך השנים. פועלים פלסטינים נחשפו ונחשפים לצורות שונות של אלימות, מבנית ופיזית, למשל בפשיטות של שוטרים על אתרים של לינה "לא חוקית". האלימות פעלה כחלק ממערך קולוניאלי נרחב ונועדה, בין היתר, למנוע מפועלים פלסטינים שהוהים בישראל לפתח אפיקים לשינוי פורמלי או מעשי במה שהמדינה מכנה "מרכז חיים" (Tawil-Souri, 2012; Handel & Dayan, 2017). ההצדקות שבגינן נאסרה הלינה בעקביות היו הסיכון הביטחוני והסיכון הדמוגרפי. הנימוק הביטחוני הופיע שוב ושוב בחוות הדעת של גורמי הביטחון ומשרד הפנים, בבתי המשפט ובהצעות החוק לתיקון חוק האזרחות; לינה של פלסטינים בתחומי ישראל נחשבה לסיכון ביטחוני (Berda, 2017) ואושרה במשורה רק במקרים של איחוד משפחות.

עם השנים, מניעת הלינה בישראל של פלסטינים מהגדה ומעזה התחדדה כאמצעי הפרדה בינם ובין שתי קבוצות אחרות: תושבי מזרח ירושלים, שהם משוללי זכויות פוליטיות אך בעלי זכויות שהייה ותנועה, ומהגרי עבודה – גם הם משוללי זכויות פוליטיות, אך בעלי מעמד זמני המוענק להם מתוך אינטרסים כלכליים. מניעת הלינה משמשת בעקביות כלי שליטה משולב, הן לכוחות מדינה קולוניאליים הן לאינטרסים כלכליים. כפי שקמפ ורייכמן טוענות (2008), כניסתם של מהגרי עבודה לישראל בשנות התשעים המוקדמות, בתקופת האינתיפאדה הראשונה, ופתיחת השמיים להגירת עבודה היו גורם חשוב בכינון הכלכלה הפוליטית של משטר ההיתרים הנוכחי. בתקופת הקורונה אכיפת הסגר פגעה קשות בכלכלה הפלסטינית, אך הזיקה גם לגורמים כלכליים בישראל.

כפי שנראה כעת, עם משבר הקורונה פועלים כוחות כלכליים לחולל שינויים מהירים במנגנון הקולוניאלי המסורבל של ניהול האוכלוסייה הפלסטינית. ההתערבות הראשונית שאנו מתארים כאן לא הייתה רק בשינוי פרקטיקות פעולה, אלא בשינוי עקרונותי המארגנים של הכיבוש. תהליך בזק זה מאפשר הצצה על האופן שבו הבירוקרטיה של הכיבוש משמשת זירת התגוששות ושיתופי פעולה בין אינטרסים ביטחוניים וכלכליים, ועל ההשלכות הפוליטיות הבלתי צפויות של הדינמיקה הזאת.

הקורונה מגיעה לישראל/פלסטיין: האיום הכלכלי שבמגפה

מדינות רבות הגיבו למגפת הקורונה בשני אמצעים עיקריים: הגבלות תנועה באמצעות חקיקת חירום, ואכיפה. עם פרוץ המגפה ניצבה ישראל בעמדה ייחודית למדי מבחינות אלו, משום שמלכתחילה היא ניהלה מנגנון מפותח ומשוכלל של ניהול מעקב ופיקוח מרחבי כדי לשלוט בתנועת פלסטינים תושבי השטחים הכבושים. תגובת ממשלת ישראל להתפרצות המגפה הייתה התקנתו של מערך הכיבוש לכדי שימוש נרחב ביותר כלפי כלל קבוצות האוכלוסייה של אזרחי ישראל. אולם דווקא משטר הגבלת התנועה והיעדר הזכויות של הפלסטינים השתנה:

סגירת השמיים הגלובלית גרמה למחסור בכוח אדם אלטרנטיבי של מהגרי עבודה, והפועלים הפלסטינים הפכו שוב לחוליה החשובה ביותר בענף הבנייה, החיוני לכלכלה הישראלית. ב-6 במרץ 2020, לאחר שהווירוס התגלה בסביבת בית לחם, הוטל סגר על האזור – המרחב הראשון בישראל/פלסטין שהושם תחת סגר בשל הקורונה (סודילובסקי, 2020). הרשות הפלסטינית, שנתפסת לרוב כגוף חסר סמכות ואפקטיביות שלטונית עבור הציבור, היא שהטילה את הסגר ופעלה במהירות וביעילות. באופן אירוני, ההכרזה על הסגר והפעלתו היעילה התאפשרה לא רק בגלל ההפרדה בין שטחי ישראל לשטחים הפלסטיניים אלא גם, בין היתר, בשל מערך ההפרדה המשוכלל שישראל יצרה בתוך הגדה המערבית – "תאי שטח", מקטעים פלסטיניים מכותרים ומבודלים. בתוך ימים הגיבו גורמים כלכליים בישראל לסגר הזה וטענו ש"האיום האמיתי [שהקורונה מציבה לכלכלה הישראלית] הוא הסגר ביהודה ושומרון" (כך במקור). "בלי 60 אלף העובדים הפלסטיניים", אמר נשיא התאחדות הקבלנים, "הענף מושבת" (ירקצי, 2020). התלות בכוח העבודה הפלסטיני בענף הבנייה השפיעה מאוד על פעולות ההסברה של הגורמים הכלכליים, ובהמשך גם על אלה של המדינה. הם התריעו מפני אפוקליפסה כלכלית, ובה בעת הבליטו את ההיבט ההומניטרי של העסקת הפועלים הפלסטיניים: "הפועלים הם כמו משפחה – בזכותם אתה אוכל והם אוכלים בזכותך [...] אלה לא אנשים שיש להם חסכוניות בחשבונות בנק, הם חיים על המשכורות שהם מקבלים", אמר קבלן מירושלים (יוחנן, 2020).

כשממשלת ישראל הכריזה על ההחלטה הדרמטית להטיל סגר כללי, הודיעה המדינה כי ענף הבניין יוסיף לפעול למרות סגירת המעברים בין השטחים הפלסטיניים לישראל. ההחלטה קבעה כי מספר הפועלים הפלסטינים בעלי היתרי הלינה בישראל יהיה 40,000. השינוי במדיניות מודגש עוד יותר דווקא משום שבשנתיים הקודמות כבר ניתנו אישורי לינה לכ-18,000 פועלים פלסטינים. לעומת אישור הלינה במהלך הסגר, אישורים אלו ניתנו למשך תקופות קצרות, נבדלו מהותית מבחינת הפיקוח ולא דאגו לזכויותיהם ולתנאיהם של הפועלים.

"סיירת הקורונה": הפועלים הפלסטינים כמושיעי הכלכלה הישראלית וכמושא לדאגה הומניטרית כפולה

ההחלטה להתיר את פעולתו של ענף הבניין בתקופת המגפה, בהסתמך על כוח העבודה של פועלים פלסטינים, חייבה את השחקנים השונים לשמור על בריאותם של הפועלים ולפעול למניעת הדבקתם והפצת הווירוס. בן לילה חל שינוי בנקודת המבט הממשלית ובאינטרס המוצהר של מערכת המדינה לגבי לינת פלסטינים בשטח ישראל: החשש הביטחוני מפני שהות של פלסטינים בשטחי ישראל, פרדיגמת חשד קולוניאלית שתופסת את הפלסטינים כ"אוכלוסייה מסוכנת" (Berda, 2020), התחלפה בנקודת מבט אזרחית כלכלית שרואה בשהייתם בישראל הכרח. ההיפוך הזה נוצר במתח שבין הלחץ הכלכלי הטמון בהשלכות הפסקת הבנייה על הכלכלה הישראלית ובין החשש הבירורפואי מפני הפצת הווירוס, שתנועה הלוך וחזור בין השטחים הפלסטיניים לישראל עלולה להחמירה.

פחות משבועיים לאחר הסגר הראשון על בית לחם החליט שר הביטחון שמיום 18 במרץ פועלים פלסטינים מהגדה המערבית יוכלו להמשיך לעבוד בשטחי ישראל בתנאי שיתחייבו

הערות מחקר לעת קורונה

לשהות בה במשך שבועות (שיוף, 2020). החריג היה כפול: כלל הפעילויות במשק, במערכת החינוך, בתרבות ובחברה שותקו כמעט כליל, והפועלים הפלסטינים הוסיפו לעבוד, הפעם עם היתרי לינה לפרק זמן ממושך (ירון ושיוף, 2020). יצירת חריגים היא עיקרון מארגן של הביורוקרטיה של הכיבוש; היא הופכת פרקטיקות "חריגות" לשגרה ממוסדת באמצעות פעולות יומיומיות (Berda, 2017). אולם ההחלטה לאפשר את הלינה לא הייתה עוד "חריג שגרתית", אלא שינוי קיצוני במדיניות לגבי אפשרויות השהייה של פלסטינים.

נייר עמדה של מטה הבטיחות בענף הבנייה (זרוע משולבת של הסדרות עובדי הבניין והתאחדות הקבלנים) שנמסר לח"כ עאידה תומא סלימאן (שעמדה אז בראש הוועדה המיוחדת לענייני רווחה ועבודה) מדגיש את המתח בין הצדקת הצורך בפועלים ובין הרגעת החשש הבריאותי מפניהם (בן ראובן, 2020). "הענף מייצר כ-11-12 אחוזים מהתל"ג והינו ללא ספק אחד ממנועי הקיום הקריטיים של הכלכלה הישראלית", נאמר בו; "אם ענף הבניה יקרוס – הכלכלה הישראלית כולה תתמוטט". טענה נוספת שנייר העמדה מעלה היא שהמשך העבודה בענף יאפשר את השרדות הכלכלית של הפועלים הפלסטינים, "הישג של WIN WIN". המסמך גם מנסה להשקט את החשש מפני הקורונה, ומציין כי "לא ידוע על עובדים עם תסמיני קורונה, כמו גם שאין עובדים שחולים בקורונה". במסמך בולט המאמץ לביטול הפחד מפני "ערבוב" בין הפועלים לאזרחי ישראל, שמיזג בין הפחד הביטחוני, המבוסס על הגדרת הפלסטינים כקבוצת אוכלוסייה מסוכנת כביכול, ובין הפחד הקונקרטי הביופוליטי: "לא התקבלה אף תלונה על התנהגות בלתי נורמטיבית של עשרות אלפי העובדים השוהים בישראל (ככל הידוע לנו לא היו כל אירועים חריגים של התערבות משטרה) [...] אתרי הבניה סגורים לציבור והעובדים לא מתרועעים עם אזרחים לא בעת עבודה ולא לאחריה".

הגורמים שהובילו את השינוי במדיניות ולחצו לאשר את הסדר הלינה היו הארגונים האחראים על הביורוקרטיה של הכיבוש בשגרת ה"חירום" הרגילה, למשל משרד הביטחון והמנהל האזרחי; התאחדות התעשיינים ואיגוד הקבלנים, למרות כוחם הרב במשק, משפיעים פחות על ניהול הביורוקרטיה של הכיבוש מאשר זרועות הביטחון. אולם מעורבות של פועלים עולה כי התנאים להעסקת פלסטינים בהסדר הלינה החדש היו מורכבים ליישום ודרשו מהמעסיקים כוח ארגוני ומשאבים רבים. כך נוצר מצב שבו בעיקר חברות בנייה גדולות הן שיכלו להשתמש באישורים החדשים, בשעה שחלק מהפועלים שקיבלו את ההיתרים החדשים לא יכלו להשתמש בהם משום שהמעסיקים שעימם עבדו לא עמדו בתנאים ובנהלים.

פעולות הלובי וההסברה של איגוד הקבלנים והתאחדות התעשיינים, שניסו לגרום למדינה לאשר לינת פועלים פלסטינים, הובילו את ההצדקה להיפוך בהגיון משטר ההיתרים עצמו. עקרון ההפרדה מסיכות ביטחוניות – "אנחנו כאן, הם שם" – הפך לדידם למסלול לאבדון כלכלי. במקום שבו לינת הפועלים הייתה סיכון ביטחוני, מניעת כניסתם לישראל הפכה עתה לסיכון כלכלי גדול לאין שיעור. השינוי התרחש בבת אחת, לאחר עשרות שנות מאבק בין המנהל האזרחי וגורמים כלכליים, שהתנגדו לסגר ה"ביטחוני", ובין שירות הביטחון הכללי והצבא, שנקודת מבטם הביטחונית ניצחה באופן עקבי (Berda, 2017).

הפועלים מוצבו לא רק כמושיעים של הכלכלה, אלא גם כמושא לדאגה הומניטרית משתי בחינות קשורות. האחת הייתה עצם אפשרות העסקתם ופרנסתם בשעת משבר; העסקת הפועלים נתפסה כתורמת לא רק למשק הישראלי אלא גם להם עצמם, שכן הם ומשפחותיהם לא יגיעו למצב נזקקות. השנייה נגעה לתנאי מחייה והעסקה נאותים שלהם בכל משך העסקתם

ושהייתם הרצופה בישראל. כך, בשל המגפה ובניגוד לעבר, הגורמים הכלכליים הועמדו בפני לחצים להסדיר את זכויות העובדים הפלסטינים ואת תנאי המחיה שלהם. מאמצי השכנוע של שחקנים מרכזיים במשק הישראלי נשאו פירות מהר מאוד, אבל הדיון בתנאי המחיה ובזכויותיהם של הפועלים נמשך לפחות עד פברואר 2021.

אף שהפועלים הפלסטינים הוצגו כמושעים בעת מגפה, מנגנוני המדינה לא דאגו למעשה לזכויותיהם, ונראה כי גם השחקנים הכלכליים לא עשו זאת – לפחות לא באופן גורף ולמן תחילת מצב החירום. משרד הבינוי והשיכון הטיל על המעסיקים את האחריות על תנאי הלנת העובדים (בג"ץ 2730/20 קו לעובד ואח' נ' שר הבריאות ואח'). מעדויות שאספנו ומעיתרתם של ארגונים לא-ממשלתיים לבג"ץ נגד המדינה, איגוד הקבלנים והתאחדות התעשיינים, עולה שפלסטינים שהו באתרי בנייה תקופות ארוכות בתנאים קשים, ורק חלק מהקבלנים ומהמעסיקים דאגו להבטיח לעובדיהם תנאים סבירים.

דיון: לינת פועלים – כלכלה ניאורליברלית, מנגנון קולוניאלי ומשטר אזרחות

השינוי הדרמטי שהצגנו כאן באופן חלקי ותמציתי הוא תוצאה של ניסיונות לשנות את מעשה הטלאים של ניהול האוכלוסייה בישראל. במקרה של הלנת הפועלים הפלסטינים בתקופת הקורונה, גורמים כלכליים וזרועות מדינה העתיקו את המנגנונים הקיימים החלים על מהגרי עבודה זרים (שאינם ישראלים או פלסטינים) והחילו אותם גם על פועלים פלסטינים בזמן הסגר. למרות ההבדלים בין ההיגיון הארגוני הקולוניאלי להיגיון הניאורליברלי, יש חפיפה וזליגה בין הסוגים השונים של מערכי משטור וניהול אוכלוסיות פועלים שאינם אזרחי ישראל. התגובה למגפה הובילה לשינויים במערכים אלו, ובמקרה של הפועלים הפלסטינים – למעבר מניהול ביטחוני באופיו ובעל היבט כלכלי לניהול שבו, בשל האינטרס הכלכלי במצב החירום, נקודת המבט האזרחית הפכה דומיננטית. המעסיקים והמדינה הציגו התאמות ונהלים חדשים, אזרחיים ובריאותיים, תחת הנהלים הקודמים שנגזרו משיקולים של סיכון בטחוני ודמוגרפי. השינויים לא רק יצרו מהפך בכל הנוגע ללינת הפועלים הפלסטינים בשטחי ישראל, אלא גם הובילו לדרישה להתאמות של התנאים והזכויות של הפועלים הפלסטינים. מראיונות עם פועלים ותצפיות באתרי בנייה עולה כי השינוי בנהלים של אישורי הלינה ובתנאי ההעסקה לא נתפס כאירוע ארעי אלא כמסלול לשינוי בעתיד. לצד התנאים הקשים של שהייה במשך חודשיים מחוץ לבית, הפועלים מדמיינים אופק חדש של מעמד פוליטי, כזה שבו אישורי השהייה שלהם עשויים לדמות לאלה של מהגרי עבודה ולהיות ארוכי טווח, למשך חצי שנה או שנה – בניגוד לאישורים שניתנו להם עד כה, שאותם הם נדרשים לחדש אחת לשלושה חודשים.

היתר הלינה לעשרות אלפי הפועלים הפלסטינים הפך כמעט בן לילה מאישור כניסה יומי לאיסור יציאה משטח ישראל הביתה, אל השטחים הכבושים. כביכול הייתה זו תגובה ייחודית למצב החירום שבמשבר הקורונה, אך למעשה היתר הלינה ביטא שינוי בעקרונות המארגנים של ניהול תנועת עובדים פלסטינים ובמדרג הקטגוריות של סטטוס פוליטי – אזרח-מתיישב, תושב, מהגר עבודה, נתין-ילידי, "מסתנן", שוהה בלתי חוקי – שמהן נגזרות אפשרויות התנועה

במרחב. כך, דווקא בתקופה של פגיעות ואי-ודאות קיצונית, התחולל שינוי בהיגיון הארגוני: הגוף הפלסטיני, שנוהל עד אז כסיכון ביטחוני, נתפס כעת כחינוי כלכלית וכסיכון בריאותי. מסגור זה של גוף הנתיין הקולוניאלי אינו מבטל את כפיפותו, אך דורש מידה מסוימת של care (טיפול, סעד) לצד מערך אחר של משמוע, מעקב והטלת הגבלות. במעבר ממסגור ביופוליטי אחד למשנהו, ומתוך ההתאמות והשינויים שבוצעו, מתאפשר לפועלים הפלסטינים לדמיין אופק פוליטי אחר לגבי מעמדם ולאתגר כמה ממאפייני המשמוע והפיקוח שניכרים בכל היבט בסדר היום והלילה שלהם כפועלים, משעת הקימה ועד מקום הלינה.

סיכום

בצומת שבין מערך השליטה הקולוניאלית על הפלסטינים ובין הצרכים של הכלכלה הניאו-ליברלית נוצר שינוי בשל מצב החירום של הקורונה. לשינוי בהסדרי הלינה של הפועלים הפלסטינים יש משמעות חורגת אל מעבר למצב הספציפי; אין מדובר בשינוי של פרקטיקות ממשליות בלבד, והלינה אינה אך ורק קטגוריה ביופוליטית. באופן פרדוקסלי, נראה כי מבחינת חשיבותה של סוגיית הלינה בשטחי ישראל יש דמיון משותף (shared imagination) בין הפועלים הפלסטינים ובין המדינה והשחקנים הכלכליים: השינוי במהלך הסגר הראשון מעיד על חשיבות מעשית זו של הלינה כזירה מעשית וסמלית של הכפפה, כאשר ההשלכות של השינוי מדומיינות במקביל על ידי השחקנים השונים. לכן הלינה היא הן אמצעי שליטה הן מוקד לניסיונות ערעור על אופני ההכפפה, גם אם הערעור אינו מתגבש לכדי מאבק כולל על ההכפפה עצמה.

משטר ההפרדה וניהול האוכלוסייה מבקש להתיר את הקשרים שיוצרים מקום הלינה של הפלסטינים ומשך שהותם בשטחי ישראל: השהייה בלינה מחברת בין הפרט, הטריטוריה והחוק, והופכת את הפרט מנתין לדבר אחר – תושב או מהגר עבודה. על כן, הפעולה של מניעת לינה בשטח המדינה מאפשרת למדינה להנכיח את כוחה בפרקטיקות היומיום של שחקנים שונים ובשליטה על גופם של הנכנסים למרחב והיוצאים ממנו. הכוחות הניאו-ליברליים פועלים על עיצוב חיי היומיום ומובילים, לצד מנגנוני המדינה, שינויים מהותיים במשטרי תנועה. כוחות אלו פועלים במשולב באופן שמתחמק מאתגור מדרג הסטטוס הפוליטי ומקפיד על מניעת סטטוס כגון תושבות לפלסטינים, למרות הצורך הכלכלי שמערער עקרונות אלו באופן מעשי.

מתוך ההתחקות אחרי המנגנונים הארגוניים של ניהול הלינה של פועלים פלסטינים הצגנו כאן היבט נוסף של המחקר על מנגנוני ניהול אוכלוסייה. המודולריות של מנגנוני הבירוקרטיה והביטחון, ובעיקר הרטוריקה שבמקרה סגר הקורונה מצדיקה מודולריות זו, מאפשרות את החיבור בין המדינה, כאוסף של שחקנים בגוף ריבוני, ובין כוחות כלכליים-עסקיים הפועלים בתוכה ושיש להם הכוח לשנות את כללי המשחק של המשטר. בהמשך המחקר נביט אל מעבר לשאלת הסטטוס הפוליטי ונבחן כיצד יכול משטר קולוניאלי בכלל, וזה הישראלי בפרט, להתמודד עם המתח שבין התלות הכלכלית בגופו של הפועל הפלסטיני – כמשאב כלכלי – ובין הסיכונים הפיזיים והקיומיים שהגוף הזה חשוף אליהם, למשל בתאונות באתר הבנייה או בהפצצות בעזה.

מקורות

- בן ראובן, איל. (2020, 30 במרץ). *נייר עמדה בנושא מיגון עובדי ענף הבנייה כנגד נגיף הקורונה – מטה הבטיחות הענפי*. מטה הבטיחות בענף הבניה.
- גזית, אמיתי (2020, 14 במרץ). *הקבלנים נושמים לרווחה: עבודות הבנייה יימשכו כרגיל; פועלים פלסטינים ישוכנו במלונות. כלכליסט*.
- יוחנן, נורית. (2020, 12 במרץ). *"כל הבנייה נעצרה": עשרות אלפי פלסטינים לא מגיעים לעבודה בגלל קורונה. כאן תאגיד השידור הישראלי*.
- ירון, לי, והגר שיוף. (2020, 19 במרץ). *בזמן שהציבור בבית, פועלי הבניין נשלחים לעבודה – ללא הגנה. הארץ*.
- ירקצי, דנה. (2020, 10 במרץ). *יור"ר ההסתדרות על משבר הקורונה: "על סף יום כיפור של הכלכלה הישראלית". וואלה!*
- סודילובסקי, ג'ודית. (2020, 12 במרץ). *הקורונה הפכה את בית לחם לעיר רפאים בתקופה הכי רגישה בשנה. שיחה מקומית*.
- קמפ, אדריאנה, ורבקה רייכמן. (2008). *עובדים זרים: הכלכלה הפוליטית של הגירת עבודה בישראל. מכון ון ליר והקיבוץ המאוחד*.
- שיוף, הגר. (2020, 17 במרץ). *פועלים פלסטינים יורשו להיכנס לישראל רק אם לא יחזרו לגדה במשך שבועות. הארץ*.
- Berda, Yael. (2017). *Living emergency: Israel's permit regime in the occupied West Bank*. Stanford University Press.
- Berda, Yael. (2020). *Citizenship as a mobility regime*. In *Israel/Palestine: Exploring a one state reality* (POMEPS Studies 41) (pp. 15–19). The Project on Middle East Political Science.
- Handel, Ariel, & Hilla Dayan. (2017). Multilayered surveillance in Israel/Palestine: Dialectics of inclusive exclusion. *Surveillance & Society*, 15(3/4), 471–476.
- Robinson, Shira. (2013). *Citizen strangers: Palestinians and the birth of Israel's liberal settler state*. Stanford University Press.
- Tawil-Souri, Helga. (2012). Uneven borders, coloured (im)mobilities: ID cards in Palestine/Israel. *Geopolitics*, 17(1), 153–176.